

БАТЛАВ:

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН

ГИШҮҮН

Б.БАТБААТАР

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

2026 оны 03 сарын 02 өдөр

Улаанбаатар

хот

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин есдүгээр зүйлийн 3-т “Улсын Их Хурлын гишүүн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ өргөсөн тангаргаасаа няцаж Үндсэн хууль зөрчсөн бол түүнийг Улсын Их Хурлын гишүүнээс эгүүлэн татах үндэслэл болно. Улсын Их Хурлын гишүүн гэмт хэрэгт холбогдсон тухай асуудлыг Улсын Их Хурлын чуулганаар хэлэлцэж, бүрэн эрхийг нь түдгэлзүүлэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Уул гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шүүх тогтоовол Улсын Их Хурал түүнийг гишүүнээс нь эгүүлэн татна.”

Мөн Монгол Улсын Их хурлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрх хугацаанаас өмнө дуусгавар болох зургаан үндэслэлийг заахдаа: Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон; хүндэтгэн үзэх шалтгаанаар чөлөөлөгдөх хүсэлтээ өөрөө гаргасныг Улсын Их Хурал хүлээн зөвшөөрсөн; хүндээр өвчилсний улмаас бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон тухай эмнэлгийн дүгнэлт гаргасныг үндэслэн цаашид гишүүний бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй гэж Улсын Их Хурал үзсэн; Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэц Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Жаран зургадугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4-т зааснаар гишүүнийг эгүүлэн татах үндэслэлтэй гэсэн дүгнэлт гаргасныг Улсын Их Хурал хүлээн зөвшөөрсөн;

гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэн болох нь хуулийн хүчин төгөлдөр болсон шүүхийн шийдвэрээр тогтоогдсон; нас барсан гэж;

Гэвч Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин нэгдүгээр зүйлийн 1-т “... Улсын Их Хурлын далан найман гишүүнийг олныг төлөөлөх, дөчин найман гишүүнийг хувь тэнцүүлэн төлөөлөх аргаар сонгоно.” гэж тус тус заасан боловч Улсын Их Хурлын сонгуульд хувь тэнцүүлэн төлөөлөх аргаар сонгогдсон буюу улс төрийн намын төлөөлөх төв байгууллагын шийдвэрээр Улсын Их Хурлын сонгуулийн нэр дэвшигчийн жагсаалтад бичигдэж, Улсын Их Хурлын гишүүн болсон хүнд хүлээлгэх хариуцлагын зохицуулалт тодорхой бус байна.

Иймд Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн жагсаалтад тухайн намын төлөөлөх төв байгууллагын шийдвэрээр сонгогдож Улсын Их Хурлын гишүүнээр сонгогдсон гишүүнийг улс төрийн нам хариуцлага тооцож, эргүүлэн татах санал гарган шийдвэрлүүлэх эрхтэй байх агуулга бүхий зохицуулалтыг Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд тусгах шаардлагатай гэж үзэж байна.

1.2. Практик шаардлага

Орчин үед Улсын Их Хурлын гишүүнийг хариуцлагатай байх, парламент дах улс төрийн намын төлөөллийн мандат авсан гишүүнд хариуцлага тооцох ёс зүй, хариуцлага зөрчсөн тохиолдолд Улсын Их Хурлын гишүүнээс эргүүлэн татах талаар олон нийтийн санаа бодол, шаардлага нь мэтгэлцээний гол сэдэв болж байна. Энэ талаар НҮБ-ын хөгжлийн хөтөлбөр, Олон улсын парламентын холбоо хамтран гаргасан “Дэлхийн улс орнуудын парламентын тайлангаас үзэхэд улс төрийн хариуцлагыг сайжруулах олон нийтийн шахалтаас үүдэлтэйгээр парламентын төлөөллийн мөн чанар өөрчлөгдөж, чөлөөт мандатаар сонгогдсон гишүүнийг эргүүлэн татах зэрэг хариуцлагын хэлбэрийг тусгах болсон гэжээ.¹

Монгол Улсын Улсын Их Хурлын гишүүний хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, эргүүлэн татах зохицуулалтыг тодорхой болгох талаар иргэдийн шүүмжлэл улам

---

¹ Inter-Parliamentary Union | United Nations Development Programme “The changing nature of parliamentary representation” April 2012

хүчтэй өрнөж байгаа бөгөөд парламент, улс төрийн намыг иргэдэд нээлттэй ил тод үйл ажиллагаа явуулахыг олон нийтээс хүчтэй шаардаж байна.²

Монгол Улсын Их Хурлын гишүүнийг улс төрийн намын саналаар эргүүлэн татах эрх зүйн зохицуулалтыг Үндсэн хуулийн заалтад тулгуурлан Улсын Их Хурлын гишүүний бүрэн эрх (улс төрийн намын мандат)-ийг дуусгавар болох нөхцөлийг тодорхойлж өгөх шаардлагатай. Ингэхдээ Улсын Их Хурлын гишүүнээс эргүүлэн татах үйл явц нь тухайн улс төрийн намын төлөөлөх төв байгууллагаас гишүүнийг эргүүлэн татахаар санал гаргах эрхийг тусгаж, улс төрийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл, журмыг нь илүү тодорхой болгох шаардлагатай байна.

Үүнтэй холбоотойгоор 1990 оны Улс төрийн намуудын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд “Улсын Их Хурлын гишүүн намыг төлөөлөх боломжгүй гэж үзвэл Улсын Их Хурлын гишүүнээс түүнийг эгүүлэн татах тухай саналаа тухайн нам Улсын Их Хурал дахь өөрийн намын бүлэг болон хууль санаачлах эрх бүхий этгээдээр уламжлан Улсын Их Хуралд тавих эрхтэй.” гэж тусгаж, харин гишүүнийг эргүүлэн татах шийдвэр гаргах эрх нь тухайн үеийн Монгол Улсын Их Хурлын хуулиар Улсын Хуралд хадгалагдаж байжээ.

Монгол Улс 1992 онд Үндсэн хуулиа баталснаас хойш парламентын 9 удаагийн сонгуулийг зохион байгуулсан. Үүнээс 1996, 2000, 2004, 2016 онуудад сонгуулийн жижиг тойрогт Мажоритар системээр, 2012, 2024 онд томсгосон тойрогт Пропорциональ, мажоритар холимгоор, 1992, 2008 онуудад томсгосон буюу олон мандаттай тойрогт Мажоритар системээр тус тус зохион байгуулжээ. Сонгуулийн тогтолцооноос хамаарч тухайн парламент нь өөр өөр арга замаар бүрддэг тул эргүүлэн татах асуудлыг тодорхойлоход сонгуулийн аль системд, ямар хувилбар тохирохыг тооцсон байх учиртай.

Өнөөгийн байдлаар хэрэгжиж байгаа Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд хувь тэнцүүлэн төлөөлөх аргаар сонгогдсон Улсын Их Хурлын гишүүний ёс зүйн хэм хэмжээ зөрчсөнтэй холбоотой хариуцлага тооцох зохицуулалт сул, дураар авирлах,

---

² Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэрэгцээ шаардлагыг урьдчилан тандан судалсан судалгаа, 2026 он, хууль санаачлагчийн захиалгын дагуу “Судлаач” ТББ гүйцэтгэсэн.

төлөөлөн сонгогдсон улс төрийн намын бодлого, шийдвэрийг эсэргүүцэх, парламентын үйл ажиллагаанд оролцохгүй, гишүүний үүргээ биелүүлэхгүй байх зэрэг сөрөг нөхцөл үүсэж, улс төрийн хариуцлага тооцох боломжгүйгээс парламентад итгэх иргэдийн итгэлийг сулруулж байна.

Улс төрийн намын төлөөлөх төв байгууллагын шийдвэрээр Монгол Улсын Их Хуралын сонгуульд жагсаалтад нэр дэвшсэн хувь тэнцүүлэх аргаар сонгогдсон Улсын Их Хурлын гишүүнд тухайн улс төрийн нам хариуцлага тооцож, эргүүлэн татах санал гаргах эрхтэй байх талаар улс төрийн намын гишүүд, анхан болон дунд шатны байгууллагаас удаа дараа санал ирүүлж байгаа нь энэ хуулийн төслийг боловсруулах практик шаардлага болно.

Хоёр.Хуулийн төслөөр зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төслөөр Монгол Улсын Их хуралд суудал авсан намын төлөөллийн төв байгууллагаас хувь тэнцүүлэн төлөөлөх аргаар сонгогдсон Улсын Их Хурлын гишүүнийг эргүүлэн татах санал гаргахтай холбоотой харилцааг зохицуулна.

Одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөж буй Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуульд жагсаалтаар сонгогдсон Улсын Их Хурлын гишүүнд тухайн улс төрийн нам хариуцлага тооцож эргүүлэн татах санал гаргах талаар зохицуулалт байхгүй юм.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга хэмжээний талаарх санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар эдийн засаг, нийгэм улс төрийн ямар нэгэн сөрөг үр дагавар үүсэхгүй бөгөөд парламентад итгэх иргэдийн итгэл дээшлэх ач холбогдолтой болно.

Дөрөв.Хуулийн төсөл Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийг хэрэгжүүлэхэд шинээр боловсруулах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хууль тогтоомжийн талаарх санал

Хуулийн төслийг Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенц, Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд хуулийн төслийг дагалдуулан Улс төрийн намын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулна.